

UNITÁRIUS ÉLET

XXXI. ÉVFOLYAM, 3. SZÁM

1977. JÚLIUS—SZEPTEMBER

Főtisztelendő Zsinati Főtanács!

Omnia probate, „quod bonum est tenete”, — Pál apostolnak a thessalonikabeli gyülekezethez írott levelében található e gondolatával — mindent megpróbáljatok: a mi jó, azt megtartsátok! — indította útjára *Dávid Ferencünk* az 1567—68-ban nyomdából kikerült első erdélyi latin nyelvű nemzetközi unitárius kiadványát, a „*De falsa et vera...*”-t.

Dávid Ferenc szelleme és az általa idézett bibliai igé legyen útmutatónk, amikor az alábbiakban számot adunk az elmúlt, 1971—1977 közötti hat esztendőben végzett sáfárkodásunkról.

Egyházi törvényeink 1971-ben megújultak, és azóta püspök és főgondnok áll a Magyarországi Unitárius Egyház élén. E szervezet keretünknek több elődje volt, ezek közül csak a 75 esztendővel ezelőtt, 1902-ben Budapesten megalakult Duna—Tisza menti Unitárius Egyházkört említjük, mely a XX. században első ízben foglalta szervezeti keretbe a Magyarország mai területén élő unitáriusokat.

Jól ismert azonban kedves hallgatóink előtt az a tény, hogy szellemi elődeink között hálás emlékezéssel tartjuk nyilván az istenes vénember, a *Dávid Ferenc* elítéltetése ellen állást foglaló *alföldi unitárius püspök*, *Karádi Pál* teológiai és egyházszerző munkásságát, melynek részletes feldolgozása még a jövő feladata. A XVI. század harmadik negyedében az ugyancsak török hódoltság alatt élő baranyai unitáriusok nagy tehetségű vezetőjének, *Válaszúti György pécsi lelkésznek* és az ottani unitárius iskola rektorának szellemi öröksége ma is inspirál. Örvendünk annak, hogy az általa lejegyzett és mindössze két kéziratos példányban fennmaradt *1588. évi Pécsi Disputáció* szövege a Magyar Tudományos Akadémia érdemes munkatársainak gondozásában, jegyzetekkel ellátott kiadásban rövidesen a magyar irodalom- és művelődéstörténet közkinccse lesz.

E rövid visszatekintés után foglalkozunk fejezetekre bontva azokkal a külső és belső tényezőkkel, melyek az elmúlt hat esztendő munkáját meghatározták.

DR. FERENCZ JÓZSEF

LAPZÁRTA UTÁN

ZSINATI VÁLASZTÁSOK

BUDAPESTEN, 1977. SZEPTEMBER 18-ÁN

A zsinati ülés a szokott ünnepélyességgel folyt le. Az elhangzott megnyilatkozásokat részben lapunk jelen, részben karácsonyi számában közöljük.

Huszt János imája és *Bartók* Béla főgondnok megnyitója után a Zsinat tiszteletes címmel és palástviselési joggal ruházta fel *Nagy* Sándor budapesti kántort, aki e tisztet hosszú évtizedek óta lelkiismeretesen, művészi szinten tölti be.

A választások rendjén a nagy számban jelen volt zsinati tagok, teljes egyhangúsággal a következő hatéves ciklusra újválasztották *dr. Ferencz* Józsefet püspökké és *Bartók* Bélát főgondnökká.

A Zsinat még az alábbi választásokat eszközölte: Fő-

jegyző *Bajor* János, közügyigazgató-főjegyzőhelyettes *Huszt* János, főgondnokhelyettesek *dr. Gyarmathy* László és *Mikó* István, előadó *Bencze* Márton, pénztárnok *dr. Mátéffy* Géza, számvevő *Józan* György, jogtanácsos *dr. Szentiványi* Csaba, könyvtáros *dr. Kaplayné* *dr. Schey* Ilona, levéltárosok *Szász* János és *dr. Kálnoki Kis* Géza.

A zsinati ülésen a megválasztottakat az egyetemes egyház nevében *Bajor* János főjegyző, az Állami Egyházügyi Hivatal képviseletében *Straub* István elnökhelyettes, az unitárius világszövetség — az IARF — és a romániai unitárius egyház nevében *dr. Kovács* Lajos elnök-püspök köszöntötték.

IN MEMORIAM

Dr. Endrey Mihály váci katolikus megyéspüspök 72 éves korában türelemmel viselt szenvedés után elhunyt. Temetésén a szertartást dr. Lékai László biboros, a megemlékezést Dr. Kacziba József püspök vé-

gezték. Az Állami Egyházügyi Hivatal képviselőjében Straub István elnökhelyettes volt jelen. Egyházunk gyászát az egyházmegye általános helynökéhez irt levélben juttattuk kifejezésre.

Ráski Sándor tiszáninnyi református püspök, 59 éves korában, szolgálata végzése közben szívroham következtében Bécsben váratlanul elhunyt. A református egyház egyeteme, az egyházkerület és a család gyá-

szában őszinte szívvel osztoztunk, és azt levélben juttattuk kifejezésre, mert külföldi vendégeink miatt temetésén személyesen nem vehettünk részt.

Szent-Ivány Ödön a déli evangélikus egyházkerület felügyelője júl. 27-én váratlanul elhunyt. Az evangélikus egyház gyászában őszinte együttérzéssel osztozunk.

Részvétünket levélben juttattuk kifejezésre, mert temetésén vendégeink miatt részt venni nem tudtunk.

Anyanyelvi konferencia Budapesten

A Magyarok Világszövetsége egyre szélesedő tevékenysége során 1970-ben Debrecenben Anyanyelvi Konferenciát rendezett. A konferencia célja a külföldön élő magyarok, vagy magyar származásúak magyar nyelvtudásának és nyelvművelésének megőrzése és fejlesztése és kapcsolatteremtés minél több ilyen tárgykörben működő szervezettel, pedagógusokkal, egyházi személyekkel. Megválasztották a konferencia védnökségét, mint operatív szervet néhai Bárczi Géza elnökle alatt és ebbe nagynevű írókon és nyelvművelőkön kívül egyházi vezetőket (Szamosközi református püspököt, Bánk akkori váci püspököt, ma egyri érsek), valamint rokonszakták képviselőit (Kodály Zoltánnét, Bartók Bélát) is beválasztották, és ez a szervezet a Magyarok Világszö-

vetségével karöltve 1973-ban már a második konferenciát rendezte ezúttal Szombathelyen.

Idén került sor — Budapesten — a III. konferenciára, amelyre mintegy 20 országból közel 200 kiküldött érkezett. A konferencia résztvevőinek nagy öröme most már szomszédos szocialista országok kiküldöttei is, akik értékesebbé tették a konferencia munkáját.

Az általános felszólalásokon kívül a konferencia munkássága két főcsoportra tagozódott, a kulturális és a pedagógiai munkabizottságra. Az elsőnek tevékenysége általánosságban a külföldön élő magyarok és az óhaza kapcsolatának erősítése, a magyar nyelvi és ehhez kapcsolódó kultúra megerősítése a határainkon kívül és a mindkét részről szükséges tennivalók megszervezése. A pe-

dagógiai bizottság fő feladata a különböző időkben kikerült első, második és további generáció magyar nyelvtudásának felélesztése, megőrzése és megerősítése; a magyar nyelv szervezett oktatásának támogatása, tankönyvellátás, hazai nyelvi táborok szervezése.

A konferencia hazai és külföldi résztvevői között jelentős számban található különböző felekezeti egyházi személyek, és egyöntetű volt az a megállapítás, hogy a külföldi magyarság összetartozásának és megtartásának a legerősebb útja az egyházak révén érhető el. A magyar istentisztelet, lelkészcserek vagy az egyházi egyesületekben folyó munka mind alkalmas arra, hogy minél tovább megtartsa magyarságában külföldre szakadt véreinket.

Bartók Béla

Az IARF Kolozsvár-Napocán regionális konferenciát tartott

A konferencia megtartására a kolozsvári unitárius püspökség épületében került sor, július 21—24. napjain. A Romániába utazó nyugati, cseh és NDK-beli meghívottak és érdeklődők részére egyházunk oda- és visszautazáskor éjszakai szállás felajánlásával nyújtott segítséget.

A konferenciát dr. Kovács Lajos püspök nyitotta meg angol, német és francia nyelven tartott üdvözlő beszédével. A konferencia témája az 1978. évi oxfordi világkongresszus központi gondolata — a türelem és mai korlátai — volt. A kérdéseket az alább következő előadásokhoz kapcsolódva vitatták meg a résztvevők, akik 10 országból gyűltek össze, s a helyiekkal együtt mintegy negyvenen voltak.

A bevezető előadást Diether Gehrman, az IARF frankfurti irodájának főtitkára tartotta „Az IARF múltja, jelene és jövő kilátásai” címen. Dr. Andreas Rössler stuttgarteri lelkész a *Freies Christentum* c. lap szerkesztő bizottságának tagja „Türelem és türelmetlenség teológiai perspektívái” c., dr. André Gounelle, a montpellier-i protestáns teológiai fakultás dékánprofesszora „A türelem természete és korlátai evangéliumi megvilágításban”, dr. Erdő János kolozsvári professzor, unitárius egyházi főjegyző „Dávid Ferenc és

a vallásos türelem problémája”, dr. Dusan J. Kafka, a csehszlovákiai unitáriusok elnök-lelkésze „Türelem és türelmetlenség erkölcsi megvilágításban” c. tartottak előadást. Az előadások tartalmi összefoglalását röviden dr. A. Rössler és dr. Erdő János összegezték, míg a záróelőadást „A konferencia konklúziói” címen dr. Ferencz József püspök tartotta.

Júl. 23-án, szombaton du. a konferencia tagjai kolozsvári városnézésen vettek részt, majd este dr. Kovács Lajos püspök rezidenciáján fogadást adott, melyen jelen volt Herineanu kolozsvári ortodox érsek, Nagy Gyula református és Szedresy Pál magyar evangélikus püspökök, Vasilescu megyei tanácsbíró, Gh. Nenciu, a román kultuszdepartement — Egyházügyi Hivatal — alnöke, T. Hoinarescu megyei főinspektor kíséretében. A fogadáson dr. Kovács Lajos püspök angol, német és román nyelven üdvözölte a megjelenteket, akik közül Gh. Nenciu alelnök, Herineanu érsek és Nagy Gyula püspök szólaltak fel, és értékelték az ökümenikus együttműködés szellemét.

A konferencia első napján dr. Kovács Lajos püspök, második napján dr. Ferencz József püspök, harmadik napján dr. H. Hunter ame-

rikai filozófiaprofesszor elnököltek. A németnyelvű vitacsoportot D. Gehrman, az angol—magyar nyelvű vitacsoportot dr. Ferencz József püspök vezették, s látták el a tolmácsolás fárasztó munkáját. A reggeli áhítatok közül az elsőt a magyarországi lelkészek tartották. Bajor János angol és francia, Szász János német nyelven. Mindketten, valamint Huszti János lelkész felszóltak a vitában. Bartók Béla főgondnokunk a németnyelvű vitacsoport munkájában vett részt.

Bartók Béla főgondnok és dr. Ferencz József püspök részvétlátogatást tettek a nemrégiben elhunyt dr. Mikó Imre egyházi főgondnok özvegyénél.

A vasárnap délelőtti záróistentiszteleten Arthur Long, az angliai Manchester városában működő Unitarian College — teológiai főiskola — rektora imádkozott és prédikált angol nyelven dr. Erdő János tolmácsolása mellett. A vendégeket az egyház nevében az istentisztelet után dr. Barabássy László főgondnok köszöntötte. Az istentiszteleten Péterffy Gyula ny. zenetanár orgonaszámot adott elő.

(A tudósítást következő számunkban folytatjuk)

Emlékezés...

A háttér kétségbeejtően szomorú volt. Nemcsak társadalmilag, hanem a nincstelen parasztok és éhezõ munkások tömegei, valamint az ellátatlanság miatt pusztulásra ítélt hadsereg miatt. A kenyér napról napra kevesebb lett. A cukoradagolás egy személynek havi két fontot juttatott, — de ezt sem kaphatta meg mindig. Tej csak minden második csecsemõnek jutott. Gyümölcsöt már csak úgy árultak, hogy egyetlen darabért egy rubelt kellett fizetni, ha valaki egy almára vagy egy körtére éhezett. S mindezért még órák hosszú sorba is kellett állni, néha már a hajnali szürkületben, a hideg, sáros utcákon.

Es szomorú hátteret festett a természet is. Szeptember és október Oroszországban, különösen az akkori Petrográdban — a mai Leningrádban — az év két legridegebb hónapja. Az egyre rövidülõ napok sötét, felhõs égboltjából csaknem szakadatlanul esik az esõ. Az utcák bokáig érõ csúszós sarában mély nyomot hagytak a nehéz csizmák.

A közigazgatás is megbénult. A renddel, tisztasággal nem törõdött senki. Nyomasztólag hatott minden az emberekre. Kellemetlen volt az idõ, a természet, a környezet. S itt, ennek az egész zavaros életnek a sűrjében, a keserüségtõl forrpontra gyúlt az indulat, és megállíthatatlan lökést adott a forradalomnak.

Nem volt idõhöz kötve, de megérett az idõben a körülmények segítségével, s immár hatvan esztendeje — két emberöltõ óta — így emlékezik az emberiség az újkori történelem legnagyobb forradalmára, amely a maga sorsformáló erejével 1917. november 7-én kezdõdött.

Hat tovatúnt évtized, mely olyan betűkkel írta eseményeit, melyekhez fogható soha korábban nem volt. Jogot — egyenlõ jogot teremtett és adott minden jó szándékú és jóra törekvõ embernek. Elsöpörte az embert embertõl elválasztó akadályokat. Eltörölte az elmentéket. A burzsoáziával és az elnyomással szemben hirdetett és vállalt harcot szilárd elvi alapon, hogy

minden korábbi elnyomottat egyesített. Megszüntette a nyomort és minden eszközt megragadott, hogy megszüntesse az irástudatlanságot és felszámolja a minden téren mutatkozó elmaradást. Jogtalanoknak csak a korábbi elnyomókat bélyegezte, hogy gyõzelemre vihesse az elnyomottak felszabadítását és utat nyisson, lehetõséget adjon egy demokratikusan kibontakozó társadalmi élethez.

Most emlékezünk a 60 esztendõs évforduló alkalmából. De a múlt nemcsak emlékezésre készlet. Elõre tekintésre is kényszerít.

További elõrehaladás, további fejlõdés politikai síkon csak nagy erõfeszítések árán biztosítható. Háborús konfliktusoktól vissza nem riadó imperialista törekvések, a katonai fölényért való versenyfutás, a gazdasági eszközöket is igénybevevõ hidegháború, mind megannyi eszköz a maga sajátos jelentkezésében, melyek veszélyeztetik a békés egymás mellett élésben való további fejlõdést.

A 60 esztendővel ezelõtt kezdõdött Nagy Októberi Szocialista Forradalomnak jelszava volt: „Teljes odaadással és együtt a nép érdekében.” Célkitûzés volt, valóság lett, és e valóságban alakult meg a Szovjetunió.

A megkezdett úton a továbbhaladás újabb célkitûzéseket jelent. Ilyen volt a két évvel ezelõtti Helsinki Konferencia. Ilyen a közelebrõl sorra kerülõ Belgrádi Értekezlet és sok egyéb törekvés, munka, mely mind azt igyekszik szolgálni, hogy a megkezdett út, a béke biztosításában tovább járható legyen. Hatvan év történelme olyan gazdasági, katonai és erkölcsi alap, mely hisszük, hogy biztosítéka és záloga lehet ennek a békés egymás mellett élésnek.

Mi a fasiszta uralom alóli felszabadulást, az új élet útján való elindulást köszönjük a Szovjetunióknak. Ma is együtt járunk a békeépítés útján. Szeretettel és tisztelettel köszöntjük a hatvanesztendõs Szovjetuniót.

Huszt János

Olaszországi látogatás

A hazai és a nemzetközi sajtó, a TV és a Rádió, bel- és külföldön egyaránt nagy figyelmet szentelt Kádár János elsõ titkár, az Elnöki Tanács tagja olaszországi hivatalos látogatásának. A látogatás részleteit, a megkötött egyezményeket a napisajtó részletesen ismertette. Úgy érezzük, hogy röviden ismertetnünk kell Kádár János sajtókonferenciáján elhangzott nyilatkozatának legfontosabb egyházi vonatkozású megállapításait, valamint VI. Pál pápa beszédét.

A nemzetközi sajtókonferencián

Kádár János, válaszolva a Vatikán hivatalos lapja, az Osservatore Romano tudósítójának a kérdésére, többek közt ezt mondotta:

— Azt hiszem, világnézetemet ismerik, tehát objektívnak fogadják el véleményemet: a római katolikus egyház jelentõs erkölcsi tényezõ. A Vatikán a világ egyik legkisebb területû, a legkisebb lélekszámú állama, amelynek fegyveres ereje nincs, de politikai súlya van. Illõnek tartottam, hogy Rómába jöve felkeressem VI. Pál pápát. Elmondhatom, hogy rendkívül jó benyomásokat szereztem a Vatikánban töltött néhány óra alatt. Megengedhetõnek és jogosnak ítéltam, hogy megköszönjem a pápa, a Vatikán erõfeszítéseit, amelyeket a béke ügye, a békés egymás mellett élés, az enyhülés és különösen a helsinki megállapodás érdekében tett. Kértem, hogy Belgrádra is hasonló szellemben készüljünk. Arra a közismert tényre gondoltam, hogy a pápa és a Vatikán szavára többen hallgatnak, mint ahány állampolgára van a Vatikánnak.

— VI. Pál pápa a mai találkozót úgy értékelte, hogy kapcsolatainkat illetõen jelentõs esemény: lezárja a katolikus egyház és a magyar állam viszonya rendezé-

sének folyamatát, és ez üdvözölhetõ. Nekem személy szerint az a meggyõzõdése, hogy a szocialista magyar állam, a Magyar Népköztársaság sok-sok nemzetdéken át fenn fog állni, és még nemzetdékeken át az egyházak is létezni fognak.

— Kötelességünknek tartjuk — érdekünk is fûzõdik hozzá —, hogy az állam és az egyház viszonya rendezõdjék. Olyan mûszert még nem találtak föl, amely megmutatná: ki igaz hívõ, ki nem. Szám szerint nem lehet megmondani, hogy Magyarországon hány hívõ van. De bizonyos, hogy vannak hívõ emberek. Az állam és az egyház éles konfrontációja õket feloldhatatlan lelkiismereti problémák elé állítaná. Kijelenthetem, hogy Magyarországon ilyen probléma nincs.

— Igaz, sok éven át dolgoztunk a Vatikán megbízottáival, míg rendezni tudtuk az állam és a római katolikus egyház viszonyát Magyarországon. De hazánkban a hívõ embereknek nincs lelkiismereti problémájuk. A vallás szabad gyakorlásába, az egyházak életébe nem avatkozunk be. Ki-ki belátása szerint, ha akar, vásárnap elmegy a misére, az istentiszteletre — az állammal nem kerül szembe.

— A római katolikus egyház magyar szóvivõi hivatalosan kinyilatkoztatták, hogy a Magyar Népköztársaság alkotmányos törvényeit betartják, és a maguk eszközeivel támogatják a magyar nép építõ terveit. Többet mi az egyház embereitõl nem kívánunk. Megköszöntem a pápa képviselõinek és természetesen magának a pápának a fáradozást viszonyaink rendezéséért. Kölcsönösen elégedetten szõltünk jelenlegi viszonyunkról.

— Magyarországon az állam és az egyház viszonya tartósan rendezõdött.

Az egyik tekintélyes olasz napilap, a Corriere della Sera tudósítója a Magyarországon élő és működő egyházról érdeklődött. Kádár János válaszából idézzük az alábbiakat:

— Amit az állam és az egyház viszonyának rendezettségéről mondtam, az a Magyarországon működő összes egyházakra vonatkozik.

— A felszabadulás óta eltelt harminc év alatt egymáshoz való viszonyunk rendeződött. Az elvi alap ugyanaz: az egyházak tiszteletben tartják az állam alaptörvényét, az állam pedig tiszteletben tartja az egyházak autonómiáját és biztosítja a vallásszabadságot.

— Magyarországon a protestáns egyházakkal már korábban rendeztük viszonyunkat.

VI. Pál pápa, Casaroli érsek, az egyházi külügyekkel foglalkozó bíboros társaságában fogadta Kádár Jánost, aki Puja Frigyes külügyminiszter kíséretében folytatott beszélgetést a pápával.

Ezt követően, a vatikáni szokás szerint, a pápa fogadta a Kádár János kíséretében megjelent magyar személyiségeket, akiknek bemutatása után beszédet mondott.

VI Pál pápa köszöntő beszédét az alábbiakban közöljük:

— Az Ön mai látogatása minden kétséget kizáróan egyedülálló és különlegesen fontos esemény, amely szinte befejező mozzanatát jelenti egy lassú, de szakadatlan folyamatnak. E folyamat során, a legutóbbi 14 esztendőben a Szentszék és a Magyar Népköztársaság lépésről lépésre közeledett egymáshoz, maga mögött hagyva a feszültségek és elkülönülés korszakát, amelynek visszhangja még ma sem halt el teljesen. Ez a találkozó komolyan elgondolkodtat bennünket: gondolataink a jelenlevőkhöz kapcsolódnak, egyrészt azokhoz, akik a Szentszék részéről magukévá tették és előre vitték a közeledés ügyét — tisztelt emlékezetű elődünk, XXIII. János pápa nyomán, aki földi élete alkonyán megtette az első lépést ebbe az irányba. Másrészt azokhoz, akik állami felelősséggel munkálkodnak hasonló módon ebben az ügyben a magyar kormány, e kezdeményezés egyik fő és legtekintélyesebb előmozdítója nevében.

— Magát a kezdeményezést és eredményeit — emlékeztetett a pápa — sokan éber és nem ritkán bíráló figyelemmel kísérik, legalábbis kételkedéssel fogadják. Ezekről az eredményekről, lelkiismeretünk ítélete után, majd a történelem mond végső ítéletet. A katolikus egyház és vele a Szentszék, miután alkalmazkodnia kellett kétezer esztendő története viszontagságaihoz, nem riad vissza a merésznek tetsző döntésektől sem. Az egyházat nem az vezet, hogy a pillanatnyi előnyöket vagy a népszerűséget keresse — fűzte hozzá a pápa —, hanem az örökkévalóságra irányuló küldetésnek mélyseges indítékait, az az elhivatottsága, hogy az embert szolgálja, aki Isten gyermeke és képmása, akinek óvni kell jogait és jogos törekvéseit, hogy emberhez méltó életet éljen, békében, igazságos társadalmi rendben, a határokon is túllépő testvériség szellemében.

— Hisszük — folytatta VI. Pál —, hogy az eddigi ta-

pasztalatok igazolják a megtett utat: azt, hogy párbeszédet folytattunk a közös problémákról, ügyelve arra, hogy tiszteletben tartsuk az egyház és a hívők jogait, jogos érdekeit, ugyanakkor ügyelve arra is, hogy nyitottak és kellően megértőek legyünk az állam sajátos gondjai és tevékenysége iránt. A párbeszéd arra irányul, hogy az igazi vallási béke légkörében elősegítse a társadalom valamennyi rétegének egységét, a becsületes együttműködést közöttük, a nemzet egészének egyre nagyobb hasznára.

— Mindez azt jelenti, hogy a Szentszék és a magyar katolikus egyház őszintén és becsületesen hajlandó tovább haladni ezen az úton. Kellően méltányolja azt, amit az állam eddig tett a maga részéről a kölcsönös megállapodások formájában az eddigi eredményekért. Őszintén kívánjuk, hogy ezen az úton haladva, még nemesebb célokat is elérhessünk.

— Tudjuk — fordult a pápa Kádár Jánoshoz —, hogy Ön is több ízben kifejezésre juttatta erre irányuló készségét. Ez arra ösztönöz bennünket, hogy látogatását, amelyet az eddig megtett út bizonyos értelmű végső igazolásának tekintünk, egyúttal ígéretnek is lássuk: hogy új eredményeket érünk el kapcsolatunkban, a kölcsönös megértésben, és olyan nemes ügyek szolgálatában, amelyek pozitív együttműködéssel szolgálják a magyar nép érdekeit, de ezen túlmenően más népek, az egész emberiség érdekeit is, a béke védelmét, az egyes népek társadalmi, gazdasági, kulturális és erkölcsi haladását.

— A Szentszék ismeri és nagyra értékeli mindazt, amit ebben a tekintetben Magyarország tehet. Ezt az országot történelme és földrajzi helyzete Európa szívében szinte törvényszerűen a béke szeretetére és óhajására ösztönzi. A magyar kormány a maga részéről ugyancsak értékelt a Szentszéknek azt a készségét, hogy hozzájáruljon egy olyan erőfeszítéshez, amely tulajdonképpen közös érdekből fakadó kötelesség. Nem feledhetjük többek között, hogy a Szentszék 1969-ben éppen Budapestről kapta először a felhívást, hogy támogassa az európai biztonság és együttműködés erőfeszítését célzó kezdeményezést, amely később a helsinki értekezletben öltött testet. A Szentszék számára megtisztelő volt, hogy részt vehetett ezen az értekezleten, annak tudatában: ezzel is komoly erkölcsi és politikai alapot teremthet földrészünk népeinek jobb együttéléséhez. Hőn kívánjuk — adott hangot kívánságának —, hogy a konferencia záróokmányát, amelyet az európai államok legfőbb vezetői írtak alá, minden részletében minden aláíró ország maradéktalanul végrehajtsa.

A pápa végezetül ezeket mondta:

— Ezzel a kívánsággal együtt üdvözlötünket és jókívánságainkat is tolmácsoljuk Önnek, feleségének és kíséretének, valamint a számunkra oly becses, emlékünkből és imáinkban mindig jelenlevő magyar népnek. Szálljon le rá a Mindenható áldása — zárta szavait.

Rómából való hazatérte után, Kádár János az Állami Egyházügyi Hivatalban Miklós Imre államtitkár-elnök társaságában fogadta dr. Lékai László bíboros, esztergomi primás érseket, dr. Ijjas József kalocsai érseket és dr. Cserhádi József pécsi megyéspüspököt, a katolikus püspöki kar titkárát, és tájékoztatta őket vatikáni látogatásának tapasztalatairól.

KÖNYVNAPOK

Minden esztendő júniusában örömmel sétálunk a könyvek utcájának sátrai között. Örvendünk, hogy a hazai kiadók mellett most már rendszeresen megjelennek a szomszédos szocialista országok magyar könyvei is.

„Meghitt találkozás” címen Garai Gábor könyvnap megemlékezése az Új Tükör 22. számában érdekes unitárius vonatkozású eseményre emlékeztet. Írása bevezetéseként Garai Gábor megállapítja, hogy „Ötven esztendővel ezelőtt egy magyar író, Supka Géza röppentette fel az ötletet: könyvnapokat kellene rendezni, elsősorban az élő magyar írók és műveik nép-

szerűsítésére. Két évvel később az ötlet megvalósult, s azóta esztendőnként visszatérő hagyománnyá lett.”

Dr. Supka Géza írói, fordítói, irodalomszervezői munkássága jól ismert. A könyvnapok rendezése körüli érdemeit örömmel elevenítjük fel lapunk hasábjain. Dr. Supka Géza a miénk is volt, egyházi tanácsosként a felszabadulás utáni években, sokoldalú elfoglaltsága mellett, hasznos, jó tanácsaival irányt mutatott, eligazított. Ő is hozzájárult ahhoz, hogy az unitárius egyház az elsők között volt, akik az állammal kötött, ma is érvényes egyezményt 1948-ban aláírták.

A világvallások moszkvai konferenciája

Pimen ortodox pátriárka meghívására, alapos előkészítés után, jún. 6—10. napjai között Moszkvában tanácskoztak a világvallások kiküldöttei napjaink legfontosabb kérdéseiről: a tartós békéről, a leszerelésről és a népek közötti igazságos kapcsolatokról. Több mint száz országból jöttek össze a kiküldöttek, akik a kereszténység főbb irányzatait, a buddhizmus és a mohamedánizmus változatos világát, a hindu, a japán shintoizmus és más vallásos irányzatokat képviseltek.

Félezernél több kiküldött, számos világszervezet és mozgalom képviselői, köztük dr. Waldheim ENSZ fő-

ropolitának a népek közötti igazságos kapcsolatokról szóló korreferátuma.

Értékes munka folyt a bizottságokban, melyek e három altéma alapján fejtették ki véleményüket. Az egyes vallások képviselői külön is találkoztak. A keresztények összejövetelén dr. Ijjas József érsek latin nyelven tartotta felszólalását, az izraeliták összejövetelén dr. Salgó László főrabbi elnökölt és ugyanő tartott is-tentiszeletet jiddis nyelven a zsufolásig megtelt moszkvai zsinagógában. A bizottságok munkájában magyar részről dr. Bartha Tibor, dr. Bakos Lajos és dr. Káldy

Dr. Bartha Tibor református püspök, zsinati elnök; dr. Ijjas József kalocsai római katolikus érsek; dr. Salgó László budapesti főrabbi.

(Bakos László felvétele)

titkár képviselője, a világsajtó és a tömegközlés minden ágazata beszámolt e vallási parlament eseményeiről.

Jól esett figyelni azt az ügyes beszámolót, amivel a Magyar Televízió, a Hét c. műsorában három hazai kiküldöttet szólaltatott meg, és egy asztalnál ülve, feleltek a riporter kérdéseire, egymásután, dr. Ijjas József kalocsai érsek, pápai trónálló, dr. Bartha Tibor tisztántúli református püspök, zsinati elnök és dr. Salgó László, a magyar zsidóság budapesti főabbija.

A konferencia főtémáját a mohamedán világ reprezentánsa, Babakhan mufti, a közép-ázsiai és kazahsztáni muzulmánok tanácsának elnöke ismertette. Hangoztatja, hogy minden vallásban a béke fogalma rokon. Az isteni rendet jelenti a káosszal szemben. A népek közötti kapcsolatot az igazságosság alapelve alapján kell rendezni. Ma az emberiségnek, a jövő fennmaradása érdekében, nincsen más választása, mint a leszerelés. A hadiipar vámszedői ellenzik az enyhülést, melyet a népek és a vallások képviselői egyaránt szorgalmaznak. A környezetvédelem a jövő fejlődésének egyik fontos záloga.

E főtémához kapcsolódott Burgess Carr afrikai kanonoknak a tartós békéről, Goór belga katolikus kanonoknak a leszereléssel és az indiai Mar Gregorios met-

Zoltán püspökök és dr. Tóth Károly, a KBK főtájkára szólaltak fel, továbbá dr. Csépanyi Ferenc c. prépost, Héber Imre és dr. Seifert Gézané a magyar zsidóság képviselői és dr. Pröhle Károly ökuménikus főtájkár.

A konferencia három értékes és hosszú időre irányt mutató dokumentumot fogadott el. Záróközleményt, felhívást a világ összes vallásának képviselőihez és felhívást valamennyi állam kormányához.

Befejezésül idézünk néhány mondatot a világ vallásainak képviselőihez intézett felhívásából: *A vallási különbözőségek nem akadályozhatják a közös etikai felelősségvordozást és együttműködést az emberiség javára a békéért, a leszerelésért és a népek közötti igazságos kapcsolatokért.* Felszólítják a vallásosan gondolkodó, hívő embereket arra, hogy fogjanak össze és támogassanak minden igaz ügyet, így a fenti célokat szolgáló ENSZ által tervezett leszerelési világkonferencia mielőbbi egybehívását.

A konferencia köszönetet mondott Pimen pátriárkának a kezdeményezésért, az ortodox egyháznak a rendezésért, és — Koszigin miniszterelnök üzenetére válaszolva — üdvözölte a szovjet népet a 60. évforduló alkalmából.

A további munkát az egybegyűltek egy bizottságra bízták, melyben magyar részről dr. Kacziba József katolikus és dr. Káldy Zoltán evangélikus püspökök foglalnak helyet.

Levél külföldi olvasóinkhoz

Az UNITÁRIUS ÉLET, évek óta, négy alkalommal bekopogtat nyugati országokban élő kedves olvasóinkhoz. Köszönjük azoknak megértését, akik lapunkra a Kultúra, vagy külföldi bizományosa útján rendszeresen előfizetnek. Szeretettel mondunk köszönetet azoknak is, akik előfizetést pótló adományt küldenek időről

időre, csekken, vagy nemzetközi postautalványon, vagy International Postal Coupon formájában.

Amint az közismert, a postai költségek az utóbbi időben mindenütt megdrágultak. Ezért 1978. január 1. után csak azok részére tudjuk az Unitárius Életet továbbra is megküldeni, akik említett időig előfizetést

pótló adományt küldenek. Azonban ha valaki nehéz anyagi helyzetére tekintettel e csekély összeget sem tudja áldozni, kérjük szíves levélbeli értesítését, hogy lapunkat továbbra is díjmentesen küldjük.

Külföldi olvasóink eddigi támogatását megköszönjük és továbbra is kérjük.

Szemelvények az 1977. szeptember 17–18. napjain Budapesten tartott zsinat elé terjesztett jelentésből

AZ ALLAM ÉS AZ EGYHÁZ

1945-ben nagyot fordult az idő kereke. A kialakult új rendben az egyházaknak a társadalomban és az állami életben elfoglalt korábbi szerepe gyökeresen megváltozott. A földreform, a gyárak állami tulajdonba vétele és a kialakuló szocialista államrend az egyházak belső életére is hatást gyakorolt. A kapitalizmus-hoz hozzáértő világi réteg néhány év alatt megvált az egyházak életében is viselt irányító tisztségétől. A második világháború ideje alatt történt terület-visszacsatolások átmenetileg egyházi életünk szervezeti kereteit is érintették. A második világháború befejeztét követő párizsi békeszerződés folyamán az 1940 előtti egyházi keretek között folytattuk életünket. A király nélküli Magyarországból 1946-ban Köztársaság, majd Népköztársaság lett. A megerősödő szocialista államrend hatályon kívül helyezte a nagy egyházak korábbi kiváltságait. Mi is éreztük, hogy bár lélekszámunk alapján a kisebb egyházakhoz tartozunk, a társadalomban és az államrendben egyenrangúakká váltunk.

Az egyház és az állam szétválasztása gondolatát egyes elődeink már a XIX. század elején felvetették, és ezért került *Körmöczy János* egykori unitárius püspök az istentelenség vádja alá.

Amikor az új magyar állam tárgyalásokat kezdett az egyházakkal annak érdekében, hogy az új körülmények megkövetelte kereteket közösen kidolgozzuk, akkor egyházunk az elsők között e tárgyalások folytatására bizottságot küldött ki. A magyar állam és az unitárius egyház között megkötött egyezményt, a hazai református egyházzal azonos napon, 1948. okt. 7-én írtuk alá.

Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke nemrégiben közreadott írásában a következő megállapítást tette, amivel teljes mértékben egyetértünk:

„A Magyar Népköztársaság állama és a területen élő egyházak viszonyát alapvetően két dokumentum szabályozza: a Magyar Népköztársaság Alkotmánya, valamint az állam és az egyházak között (1948–1950-ben) létrejött egyezmények. Az Alkotmány különválasztja az egyházat az államtól, és biztosítja az állampolgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlásának jogát. Az egyezmények meghatározzák azokat az elveket és kereteket, amelyek alkalmasak arra, hogy az állam és az egyházak közötti kapcsolatok rendezett voltát biztosítsák.

Az egyezmények egyrészt jelzik a harc eldőlését, másrészt biztosították a keretet ahhoz, hogy a megdöntött társadalmi viszonyokat immár nem védelmező egyházak és a szocialista állam közt korrekt, lojális és fokozatosan mind jobb viszony alakuljon ki, immár az új szocialista társadalom építésének menetében. A *szocialista állam és az egyházak között kötött egyezmények Magyarországon kiállták az idők próbáját*. Törvényesen biztosítják annak a lehetőségét, hogy az egyházak és a hívők tevékenyen kivegyék részüket a szocializmus építéséből, ami azért lehetséges és szükséges, mert a vallásos dolgozók nagy többsége is egyetért a szocialista társadalom céljával, és ezért a hívők és nem hívők a közösség javára eredményesen együttműködhetnek.”

Hadd idézzem *Aczél György* miniszterelnökhelyettes tanulmánya nyomán *Kádár Jánost*, az MSZMP Központi Bizottságának első titkárát: „Az emberek lelkébe nem lehet belátni. Azt hiszem azonban, hogy hazánkban nem kevés a hívő ember. Amikor egyetemes összefogásról és szocialista szervezeti egységről beszélünk, rájuk is gondolunk: mindnyájunknak össze kell tartanunk. Ezért is öröm számunkra, hogy a felszabadulás 30. évfordulójával kapcsolatban az egyházak is hazafias szellemben, szépen, ugyanakkor saját szándékaikkal és céljaikkal összhangban foglaltak állást, és segítettek abban, hogy ez az évforduló méltó ünnep legyen. A legnagyobb segítséget ezzel nem a hivatásos

politikusoknak, hanem a hívő embereknek adták. Az elmúlt 30 év alatt feloldották bennük azt a lelkiismereti problémát és belső konfliktust, hogy a nép javáért, boldogulásáért dolgozó politikai erővel vagy az egyházzal tartanak-e. Ez nagyon sokat jelent múltunk és jövőnk szempontjából.”

Az előbb idézett megállapítások tükrében nyugodt lélekkel mondhatjuk, hogy azok közé tartozunk, akik korán felismertük, hogy az állam és az egyház különválasztása után megállapodást kell kötni a függő és jövőben jelentkező kérdések békés rendezésére. Köszönettel elfogadtuk az állam által az átmeneti 20 esztendőre felajánlott és biztosított anyagi támogatást. Örömközelünk és köszönetünknek adunk kifejezést e helyen is, hogy az állam nem élt a részére öt évenként biztosított csökkentés lehetőségével, sőt az egyezmény lejáratá után az egyházak kérésére a segély nyújtását több alkalommal meghosszabbította, és ma is folyósítja. Így az állam fizetéskiegészítést biztosít a lelkészeknek, ezzel rendezte azt is, hogy a többi dolgozóval azonos társadalombiztosítást élvezhetnek. Az egyházi központnak személyi és dologi államsegélyt biztosít, és azt a segélyt 1971-ben, püspökséggé történő átalakulásunk alkalmával, magasabb összegre emelte. Ezen felül igyekszik alkalmanként rendkívüli segéllyel is támogatni egyházi munkánk folytatását.

A megkötött és ma is közös munkánk alapjait biztosító megállapodás más vonatkozásban is hasznosnak bizonyult. Mivel egyházunk nem rendelkezik hazánkban önálló lelkészképző intézettel, csak Teológiai Intézetet működtet egyházi tudományos feladatok ellátására, az *Állami Egyházügyi Hivatal* segítségünkre volt abban, hogy teológiai hallgatókat a romániai Kolozsvárt képeztessünk. Mivel Kolozsvárt leánykollégiumi elhelyezést teológiai leányhallgatóink részére biztosítani nem lehetett, újabban hozzájárult ahhoz, hogy *Szentiványi Ilona* III. éves hallgató az 1977/78. akadémiái évet az oxfordi Manchester Collegeben folytassa, ahol részére az angliai unitáriusok ösztöndíjat biztosítottak.

Segítségünkre volt az *Állami Egyházügyi Hivatal* számos más, a gyakorlati élet által felvetett probléma megoldásában, mint a magyarkúti és a dunapataji ingatlanok értékesítése, és ezek helyébe Balatonfüreden és Budapesten meghatározott egyházi célok szolgálatára ingatlanok vásárlásában.

E helyről is köszönetet mondunk az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének, elnökhelyettesének és a Hivatal valamennyi munkatársának, akik megértéssel és türelemmel foglalkoztak dolgainkkal, és segítettek problémáink megoldásában. Reméljük, hogy ez a jó együttműködés a jövőben is folytatódni fog.

Külső munkánkban is élveztük támogatásukat. Időről időre fogadták Budapestre látogatott és a nemzetközi egyházi életben szerepet játszó személyiségeket, és lehetővé tették, hogy egyházunknak egyre több képviselője vegyen részt nemzetközi egyházi konferenciákon, ünnepi jubileumi alkalmakon.

KÜLFÖLDI KAPCSOLATOK:

Az ökumenikus kapcsolatok eredményesebben az utolsó évtizedekben bontakoztak ki. A múlt század végén és a századfordulók alakultak meg a protestáns felekezetek nemzetközi felekezeti szervezetei. 1900-ban az amerikai *Bostonban*, az amerikai unitáriusok székhelyében tartott évi közgyűlés alkalmával, a közgyűlésre meghívott külföldi képviselők és a vendéglátók elhatározták egy — unitárius és más szabadelvű protestáns egyházakat és gondolkodókat összefogó — szervezet létrehozását. Ezen a gyűlésen a magyar unitáriuságot *Ferencz József* akkori kolozsvári püspök megbízásából *dr. Boros György* későbbi püspök, akkor teológiai professzor képviselte.

Az első világyűlés megtartására az angol unitárius

sok központjában, Londonban került sor 1901-ben. Az első világháború kitöréséig több kongresszus tartására került sor. Amsterdamban 1903-ban, Genfben 1905-ben, Bostonban 1907-ben, Berlinben 1910-ben és Párizsban 1913-ban üléseztek az unitárius egyházak képviselői, de velük együtt részt vettek e munkában a német, francia, holland és svájci protestánsok szabadelvű ágának kiküldöttei is. És részt vett kezdettől fogva e találkozók az indiai Brahma Samaj egyház képviselője is. Ennek az egyháznak a hívei a keresztény és a hindu vallás szinkretizmusaként alkották meg vallási tanításait, s soraik közül csak a Nobel-díjas nagy hindu költő, *Rabindranath Tagore* nevét említjük meg. Így kezdettől fogva az unitárius egyházakat tömörítő kongresszusok túlléptek a felekezeti világszervezetek keretein.

Az első világháború után az amerikai főtítkártól, *dr. Charles Wendt*től, az angol unitárius *dr. William Drummond* vette át e munka irányítását. Az első jelentősebb kongresszusra 1927-ben Prágában került sor. Ezen már az erdélyi és a magyarországi unitáriusok számos képviselője is részt vett, közülük többen előadásokat is tartottak. A prágai kongresszuson kapcsolódott be e munkába a cseh huszita egyház is. Az 1934. évi kongresszus színhelye Koppenhága volt, itt már a Fülöp-szigetek szabadelvű protestánsai, a katolikus egyházból kiváltak is kapcsolatot találtak világszervezetünkkel. Sajnos, hogy a második világháborús japán megszállás nagyon meggritkította soraikat. Az 1937. évi oxfordi kongresszus egyik előadását *dr. Varga Béla* teológiai professzor, későbbi püspök tartotta. Ezen a gyűlésen elhatározták, hogy a következő ülést 1940-ben Budapesten rendezik meg. Ebbe azonban beleszólt a második világháború.

A harmincas évek derekán a szervezet titkárságát holland egyetemi tanárok vették át, közülük a legjelentősebb *dr. L. J. van Holk*, a leydeni egyetem teológiai fakultásának professzora volt, akivel tavaly még kilencvenegynéhány éves korában találkozhattunk.

A második világháború utáni kongresszusok munkájába mi magyarországi unitáriusok 1946-ban és 1947-ben kapcsolódunk be, azután szünet következett. 1958-ban *Pethő István* ny. püspöki helynök és *Ferencz József*, akkor főgondnok, látogattak el először az angliai unitáriusokhoz. Majd a következő évben *R. Filep Imre* tett látogatást a holland unitáriusoknál. Ezzel a kapcsolat helyreállt, és az 1961. évi davosi kongresszustól kezdve a háromévenként tartott világgyűléseken, két alkalommal, 1969-ben és 1975-ben a tengereken túl is, egyházunk több taggal képviseltette magát. E munkából 1971 óta igen jelentős részt vállalt magára *Bartók Béla* főgondnokunk is. Ő volt az első, aki részünkről a *Nigériában*, tehát afrikai földön tartott IARF regionális konferencián elsőként vett részt. Az IARF végrehajtó bizottságában a magyarországi unitáriuságot előbb *Józan Miklós*, később *dr. Szent-Iványi Sándor*, majd *R. Filep Imre* és halála óta *dr. Ferencz József* képviselik. *Bartók Béla* főgondnokunk, mint állandó megfigyelő vesz részt ezeknek az üléseknek a munkájában. Újabban képviselőink részt vesznek az IARF regionális konferenciáin is. Így az idei nyáron Kolozsvár-Napocán tartott ülésen a püspök, főgondnok mellett *Bajor János*, *Husztai János* és *Szász János* lelkészek voltak jelen, és vettek részt a vitában is.

Az 1972. évi heidelbergi kongresszuson az unitárius asszonyokat *dr. Ferencz Józsefné* és *dr. Kiss Józsefné* képviselték, és az idei nyáron sikerült képviselőt küldeni az IARF ifjúsági szervezete Angliában tartott konferenciájára, *Szent-Iványi Ilona* hallgató személyében. Kapcsolataink az IARF egyes tagedyházaival külön is elmélyültek. Több alkalommal részt vettünk angol, német, holland és svájci testvéregyházak és szervezetek évi közgyűlésein vagy más neves alkalmain.

Az IARF főtítkára 1973 óta *Diether Gehrman*n német unitárius lelkész, aki tanulmányai egy részét Amerikában végezte, így mindkét nyelven jól végzi munkáját. Több alkalommal járt hazánkban és úgy őt, mint az angol és amerikai unitáriusok vezető személyiségeit fogadták az Állami Egyházügyi Hivatal vezetői. A testvéregyházak kiküldöttei is találkoztak velük a tiszteletükre rendezett fogadásokon.

1974-ben járt először nálunk a japán buddhisták szer-

vezete, a *Rhisso Kosei Kai* képviselője, élükön *Niwano* elnökkel, aki számos más világszervezet munkájában is részt vesz.

Hagyományos a kapcsolatunk az angol és az amerikai unitáriusok vezetőivel. Legutóbb a püspök és a főgondnok táviratban és baráti levélben köszöntötte az angol és amerikai unitárius őrségváltás révén vezető beosztásra került *dr. Peter Godfrey* angol és *dr. Paul N. Carnes* amerikai unitárius lelkészt, mint egyházuk új vezetőit. Reméljük, hogy rövidesen ellátogatnak hozzánk is.

A most befejeződő ciklusban elevenebbé tettük kapcsolatunkat a francia nyelvű IARF tagsoportokkal. Regionális üléseiken püspök és *Bajor János* egyházi főjegyző vett és vesz részt.

E kapcsolattartásnak nemcsak a közös hit ápolásának és fenntartásának a gondolata a rúgója, hanem az a törekvés is, hogy a nyugati országokban élő unitárius, univerzalista és szabadelvű keresztény és nem keresztény egyházak képviselői rajtunk keresztül is tudomást szerezzenek hazánk szocialista fejlődéséről és arról az útról, mely minden hívő és nem vallásos ember számára egyaránt a jövő és a béke útja.

Külön örömmel számolok be arról, hogy rendeződött és teljessé vált a kapcsolatunk a szomszédos Román Szocialista Köztársaságban élő magyar unitárius egyházzal. Összeköt velük nemcsak a közös hitnek sok gyökérszála, az együtt átélt évszázadok nehézségeinek és örömeinek az emléke, de azonos énekeskönyvből énekeljük zsoltárainkat és egyházi énekeinket, és a káté is ugyanaz, melyből gyermekeink megismerik hitünk igazságait. 1968-ban kölcsönösen részt vettünk egymás emlékszinatain, melyet egyházunk négyszázados évfordulóján tartottunk *Kolozsvárott, Tordán, Déván, illetve Budapesten*.

Részt vettünk *dr. Kovács Lajos* püspök ünnepélyes beiktatásának ünnepségén. 1975-ben püspökünk hivatalos látogatást tett a romániai unitáriusoknál, és azt *dr. Kovács Lajos* püspök még ugyanazon év őszén vizsgozta. *Dr. Kovács Lajos* püspököt budapesti látogatása alkalmával fogadta az Állami Egyházügyi Hivatal elnökhelyettese és *dr. Ferencz József* püspököt, az IARF nemrégiben tartott kolozsvári konferenciája alkalmával fogadta *Gheorghe Nenciu* a romániai Kultusdepartament alelnöke.

Lapunkat, az Unitárius Életet szívesen olvassák az erdélyi unitáriusok, és örvendünk, ha lapunk hasábjain közülük is egyre többen szólalnak meg. Mi is örömmel forgatjuk a nagymúltú Keresztény Magvető köteteit, s ők is várják tanulmányainkat.

A Magyar Rádió Petőfi adóján közvetített unitárius vallásos félórát, a beérkezett levelek tanúsága szerint örömmel hallgatják Romániában, Csehszlovákiában élő magyar unitáriusok, de időnként nyugati országokban élő magyar unitáriusok is hallgatják igehirdetésünket. A nyugati országokban élő magyar unitáriusok közül mintegy százan rendszeresen olvassák az *Unitárius Életet*.

A békés egymás mellett élés szellemében igyekszünk egymást megérteni, egymáson segíteni, egymástól tanulni. Örömmel gyűjtöttünk össze néhány forintot a romániai földrengéssújtotta unitárius templomok javára.

A HAZAI TESTVÉREGYHÁZAKKAL

kapcsolataink az elmúlt ciklusban örvendetesen tovább javultak. Az 1971. évi püspöki és főgondnoki beiktatón az összes hazai egyházak és felekezetek képviseltették magukat, így a római katolikus, görög katolikus, orthodox, református, evangélikus, baptista, metodista, adventista és izraelita.

A püspök vagy képviselője, az Unitárius Teológiai Intézet nevében rendszeresen részt vesz — meghívásukra — a budapesti római katolikus, református és evangélikus Teológiai Akadémiák évnyitó és évzáró ünnepi ülésein.

Püspök és főgondnok beiktatásuk után bemutatkozó látogatást tettek a hazai egyházak és felekezetek vezetőinél, akik azt vizsgozták.

Magyarország történetében talán első ízben történt, hogy az *esztergomi érsek-prímás, dr. Lékai László* beiktatására a hazai protestáns egyházak vezetői szí-

vélyes hangú meghívást nyertek. Esztergomban, a Bazilikában tartott ünnepélyes beiktatáson, majd az érseki palotában tartott fogadáson és ebéden dr. Ferencz József püspök is részt vett.

Ismeretes, hogy a hazai protestáns egyházakat, az orthodox egyházat és a Szabadegyházak Tanácsában munkálkodó egyházak egy részét a *Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa* kapcsolja össze. Ennek a szervezeti keretnek az útján vesznek részt az Egyházak Világtanácsa, az Európai Egyházak Konferenciája és a KBK, a prágai központtal működő keresztény békekonferencia munkájában.

Az Egyházak Világtanácsa 1948-ban történt megalakulása óta hitvallási alapon áll. E világszervezethez és ennek hazai képviselőjéhez, az Ökumenikus Tanácshoz rendes tagként természetesen nem csatlakozhattunk. Az Ökumenikus Tanács és tagegyházai azonban számos alkalmat felhasználnak arra, hogy egyházunk képviselőit jelentősebb egyházi eseményeik alkalmával tartott ünnepségeikre meghívják. Maga az Ökumenikus Tanács 1976 decemberében tartott közgyűlésére egyházunk képviselőjében püspököt megfigyelőként meghívta.

Az Ökumenikus Tanácson keresztül kapcsolat áll fenn egyházunk és az Európai Egyházak Konferenciája, valamint a KBK között is. Későbbi időpontban megfontolás tárgyát képezheti az, hogy az említett világszervezetekbe ne kérjük-e külön tagként való felvételünket. E kérdésnek aktualitást ad az, hogy mindkét említett világszervezet a jövő évben világkongresszust tart.

A két hazai történelmi protestáns egyházzal kapcsolataink jók és meghívás folytán részt veszünk testvéri érzéssel ünnepélyeiken, megemlékezéseiken. Így jelen voltunk a református egyháznak a gályarab lelkipásztorok szabadulásának évfordulója alkalmából tartott debreceni emlékűnnepségein, valamint a debreceni Református Teológiai Akadémia dr. Hans Schaffertet, a HEKS főtitkárát díszdoktorrá avató ünnepélyén.

Az evangélikus egyház budapesti Teológiai Akadémiája ismételten tanulmányi lehetőséget ad unitárius hallgatók részére, akiknek névelését a professzorok nagy körültekintéssel végzik. Legutóbb Szent-Iványi Ilona itt végezte el jeles eredménnyel az első és a második akadémiai esztendőt.

A magyar orthodox egyház emlékűnnepélyén ugyancsak részt vettünk.

Az UNITÁRIUS ÉLET c. egyházi lapunkban a hazai testvérelekezetek egyházi életének legfontosabb eseményeit figyelemmel kísérjük. Rendszeresen megemlékezünk életük fejlődéséről, egyes egyházi személyek megválasztásáról, illetve elhalálozásáról.

Egyházunk által az IARF, vagy tagegyházai jelentős személyiségeinek egyházunknál tett látogatása alkalmával adott fogadásaira a testvéregyházakat szeretettel meghívjuk, melynek eleget is szoktak tenni.

Örvendünk annak, hogy különösképpen a református egyház *Studia et Acta* sorozatában számos olyan tanulmányt jelentettek meg, melyek XVI. századi, egymással teológiai kérdésekben szembenálló eseményeket, személyeket a mai történetírás objektivitásával ismertetnek.

AZ EGYHÁZ A VILÁGBAN

Unitárius hitünk tanítása szerint Isten országát itt e földön kell megvalósítanunk. Ezért különös figyelmet fordítunk mindarra, ami körülöttünk, ahogyan mondani szokás, a világban történik.

A világ szűkebb értelemben véve hazánk. Mindaz, ami idehaza történik, ami népünk fejlődését, előrehaladását, a szocializmus építését szolgálja, az a mi ügyünk is, és azzal hitünkünkől fakadóan egyetértünk. Ezért az alkoholizmus elleni harctól, a kórház- és óvodaépítésig, a jobb lakásokért folytatott törekvésekért, és a környezetünk tisztaságáért folytatott küzdelemig, minden program eredményességéért munkálkodunk.

E feladatokat minden magyar állampolgár részére, párttagoknak és pártönkívülieknek is, a *Hazafias Népfront* célkitűzései teszik világossá. Ezért örvendünk, hogy annak utolsó kongresszusán részt vehettünk, és a

hozott határozatokkal egyetérthettünk. Tettük ezt nemcsak a többi egyház állásfoglalását követve, hanem elsősorban azért, mert úgy éreztük, hogy Jézus tanításai erre köteleznek.

A világban ellentétes erők állnak szemben egymással. Az Országos Béketanács számos megnyilatkozása foglalkozott az elmúlt évek rendjén a világ válságócaival, és leszögezte, hogy az egymást követő kérdésekben hol állunk. E munkából szerény tehetségünk szerint a jövőben is részt vállalunk. Tesszük ezt hazai egyházi életünkben, de akkor is, amikor külföldi konferenciákon szemben kell állni hitben velünk együtt imádkozó, de politikai felfogásban más eszmeáramlatokat követő, vagy igaz céljainkat kellően nem ismerő, vallásosan gondolkodó emberekkel. Tudjuk jól, hogy az elmúlt években újra erősödött az az egyházi keretek között is jelentkező nézet, mely diszkreditálni szeretné a szocialista országok helyes és a társadalmi törvényszerűségeket elsősorban hangsúlyozó felismeréseit. E szemlélettel szembeálltunk és a jövőben is a felvilágosítás fegyvereit használva igyekszünk minél több, múltunkat és jelenünket félreismerő, vagy akarattal félremagyarázó személyiséget meggyőzni, és törekvéseink jószándékú pártfogójává átfórnálni. Elmondhatjuk, viszont azt is, hogy az elmúlt évtizedben az egyházunkkal szembeni szemlélet a nyugati világban élő testvéreink között jelentősen megváltozott. Ma több a barátunk, mint az ellenfelünk. Ezért örvendünk a hivatalos és a turista látogatóknak, mert saját szemükkel győződnek meg arról, hogy egyházunk és hazánk mit ért el, és mit akar a jövőre vonatkozóan.

Az elmúlt nyáron Moszkvában az egyházak békeparlamentje ülésezett. Résztvevői kifejezésre juttatták azt a meggyőződésüket, hogy a jövő útja a békéé. Örvendetes, hogy e kezdeményezés abból az országból indult ki, mely megalakulásának küzdelmes perceitől kezdve hirdette, hogy a népeknek egymás mellett és békében kell élniük.

A két évvel ezelőtt Helsinkiben történt megállapodás, a világ útján, legalábbis európai szinten, jó kezdeményezés volt arra, hogy ne egymás gyöngeségeit vizsgálgassuk, hanem keressük azokat az utakat és módokat, melyeken át biztonságot, fegyvermentes világot tudunk biztosítani az utánunk következőknek.

A Helsinkiben felvetődött gondolatok közül sok megvalósult, de tudjuk, hogy maradt még tennivaló az ezután következő évekre is. A következő hetekben részletekbe menő előkészítő tanácskozások után Belgrádban újra összeülnek a Helsinkiben kezdet fogott vezető államférfiak. Reméljük, hogy az itt-ott ma jelentkező fellegeteket sikerül addig elosztatni, és további lépéseket tesznek az együttélés, a leszerelés és az emberiség jövőjének biztosítása érdekében.

Zsinati ülésünk után néhány héttel ünnepli a Szovjetunió — melynek hazánknak a fasiszta uralom alóli felszabadulását és az új élet útjain való elindulását köszönhetjük — fennállása hatvanadik évfordulóját. Ez az ünnep nemcsak a szovjet nép és a szocialista tábor, hanem az egész világ számára jelentős. Bebizonyosodott immáron hatvan esztendőn keresztül az, hogy van másik út is, mely nem a fegyverkezést, a mások elnyomását tartja fontosabbnak, s mely gondot fordít az embermilliók fejlődésének biztosítására. A cári uralom alatt elnyomott egyszerű muzsik, és a sok apróbb, nagyobb nemzetiség, melyeknek a század elején még írásba foglalt nyelvük sem volt, ma szabadon művelheti ősi kultúráját, és ha büszke az orosz irodalmi és társadalmi élet világnagyjaira, de ugyanúgy megbecsüli az egészen kis lélekszámú kisebbségek nemzeti hagyományait, népi életének kincseit is.

A hatvanéves Szovjetunió hazánk nemcsak felszabadítását, hanem felemelkedését, a szocialista táborban elfoglalt jelentős helyét köszönheti, hanem a világ más táján élő elnyomott, iga alatt szenvedő emberek számára mutatja a felemelkedés, a szocializmus útját. Ma az ENSZ-nek másfélszáz tagállama van s ezek közül az új, szabad államok közül egyre többen választják azt az utat, mely Moszkva felől sugárzik felénk.

Kívánunk a szovjet embereknek, és a nagy nemzet-

nek az évforduló alkalmával további sikereket, előrehaladást a békeépítés útján. A békeépítés szellemében haladjunk előre azon az úton, mely a „mindenket megpróbáltatások és ami jó, azt megtartsátok” bibliai gondolat szellemében ősi unitárius egyházunkat is átvezette a megpróbáltatások évszázadain, és engedi, hogy szabad elhatározással, számbavéve hatusztendő hibáit és eredményeit, megengedi, hogy új vezetőket válasszunk, kik a következő években tovább vezessék

négyszáz esztendőnél nagyobb múltra visszatekintő egyházunkat. Engedjék meg, hogy befejezésül idézzem egyházalapító mártír püspökünk, *Dávid Ferenc* egyik szép mondását: „Egyetlen hívő sem üdvözülhet belső szeretet és feddhetetlenség, továbbá külső cselekedetek nélkül; ez nemcsak azért van így, mert a jó cselekedetek a hit függvényei, hanem mert a jó tettek Isten ígéjében igazságnak és megigazulásnak vannak nevezve.”

Az IARF elnöke amerikai körúton

Dr. Kovács Lajos, a romániai unitárius egyház püspöke, az IARF elnöke, *dr. Robert N. West*, az amerikai unitárius-univerzalista egyház elnökének meghívására, tavasszal egy hónapot töltött az Egyesült Államokban. Az út célja az volt, hogy minél több gyülekezetet látogasson meg, és ismertesse az IARF céljait és munkáját Amerikában.

Több mint 17 000 km-t utazott repülőgépen és mintegy 2000 km-t gépkocsin, hogy a rövidnek bizonyult egy hónap alatt minél több helyre ellátogathasson. *Bostonba* történt megérkezése után a történelmi *Kings Chapelben*, az első amerikai unitárius gyülekezetben prédikált, majd felszólalt az unitárius keresztyének társasága vándorgyűlésén. Meghívásra beszédet mondott a *Harvard* egyetem teológiai fakultásának professzorai és hallgatói előtt. Részt vett az unitárius-univerzalista egyházak végrehajtó

bizottságának — *Board of Trustees* — ülésén. Látogatást tett *New Yorkban*, ahol a *Community Churchban* prédikált és meglátogatta az *ENSZ székházát* is. *Washingtonban* felkereste a *Capitoliumot*, ahol a szenátus és képviselőház unitárius tagjaival folytatott beszélgetést.

A *Chicago* városában működő és az ottani egyetemhez tartozó teológiai fakultás, a *Meadville/Lombard Theological School* tiszteletbeli teológiai doktorrá avatta.

A nagy ország keleti partjaitól egészen a nyugati partig utazott, és 12 gyülekezetben szolgált. *San Franciscóban járva*, meglátogatta a szomszédos *Berkeley* város unitárius teológiai fakultását is.

Az egész körút folyamán *dr. West* elnök mutatta be az IARF elnökét, hangsúlyozva, hogy személyében a XVI. században keletkezett magyar unitárius egyház püspöke szól hall-

gatóihoz. Megnyilatkozásait meleg érdeklődéssel fogadták, és a felszólalások és az arra adott válaszok bizonyították azt, hogy erre a körútra, alkalmas időben, a *Helsinki* és *Belgrád* közötti időszakban került sor, amikor sok a kérdés, és fontos annak a hangsúlyozása, hogy azt tartsuk a fontosnak, ami összeköt, és ne azt, ami elválaszt. A leszerelés és a békés egymás mellett élés eszméit hangsúlyozta, melyek jellemzőek az IARF-ben tömörült egyházakra, melyek a békepolitika lelkes hívei.

Az amerikai unitárius-univerzalista egyház elnökválasztásra készül, az egyházi elnök gyakorlatilag a püspöki teendőt látja el. A három jelölt közül a júniusban megtartott közgyűlésen *dr. Paul Carnes* lelkészt választották meg, aki eddigi tevékenységében is lelkes támogatója az IARF-ben folyó munkának.

Dr. Bakos Lajos dunántúli református püspök nemrégiben viszonzta püspökünk és főgondnokunk nála tett látogatását.

Básti Lajos színművész, számos nagy szerep alakítója elhunyt. Számunkra emlékezetes marad köztük *Dávid Ferenc* alakítása, *Páskándi Géza* Vendégség c. darabjában.

Szegeden meglátogatták ottani szörványgyülekezetünket *dr. Ferencz József* püspök és *Bartók Béla* főgondnok. A püspök által tartott istentiszteleten híveink közül sokan jelentek meg. A vendégek üdvözölték *Seres Zoltán* református lelkészt, aki mindig szeretettel engedi át az unitárius istentiszteletek idejére Honvéd u-i gyülekezetéért. Látogatást tettek *Kellemen Miklós* szegedi lelkészünkkel és *Kovács Dénes* gondnokunkkal, mindketten vendégül is látták egyházunk képviselőit.

Hódmezővásárhelyen, máj. 8-án *dr. Ferencz József* püspök prédikált *László Andor* lelkész imádsága után. Az egybegyűlt híveket *Bartók Béla* főgondnok köszöntötte. Egyházunk és a gyülekezet képviselői felkeresték a hódmezővásárhelyi unitárius temetőt is, és a temető gondozásának rendezésére felhívták az új előjáróság figyelmét. Szombaton este *dr. Benczedi Ferenc* és felesége, vasárnap délután pedig *dr. Jakab Jenőné* és gyermekei várták terített asztallal a körükbe látogatókat.

Thury Zsuzsa író, az 1977. évi könyvnapra megjelent Októbertől februárig c. kötetében, visszaemlékezései között néhai *Ferencz József* püspökünkkel kapcsolatos egyik legendát is megemlíti. A kedves hangulatú történet azonban az említett időnél jóval korábban esett.

Bencze Gábor és *Kardos Erzsébet* jún. 11-én házasságot kötöttek. Egyházi esketést a vőlegény édesapja, *Bencze Márton* lelkész végezte.

HÍREK

A budapesti gyülekezetben az őszi evangélikációs összejöveteleket a következő időpontokban tartják: *Nagy Ignác* u.-ban szombaton du. 6 órakor, okt. 1-én és dec. 3-án. Novemberben a Halottak napi istentisztelet közelsége miatt az összejövetel elmarad. *Högyes E.* u.-ban vasárnap du. 6 órakor okt. 16-án és nov. 20-án (*Dávid Ferenc* emlékünnepély).

A bibliaórákat az őszi időnyben a következő napokon tartják: *Nagy Ignác* u.-ban a lelkész irodán mindig hétfőn du. 5.30 órakor: okt. 10, és 24, nov. 14 és dec. 12-én. *A Högyes Endre* u.-i gyülekezeti teremben ugyancsak hétfői napokon du. 6 órai kezdettel: okt. 3, és 17, nov. 8 és 21, és dec. 5 és 19 napjain.

Halottak napjának előestéjén, november 1-én, kedden du. 6 órakor a *Nagy Ignác* u. templomban gyásztiszteletet tartunk, melyre várjuk mindazokat, akik ebben az időpontban közelben vagy a távolban pihenő szeretteikre gondolnak. A szolgálatot *dr. Ferencz József* püspök és *Husztli János* lelkész végzik.

Confessio c. új figyelő szemlét indított a Református Zsinat sajtóosztálya. A szerkesztő bizottság tagjai között neves református egyházi és világi személyek foglalnak helyet. A felelős szerkesztő: *Bottján János* lelkész. Az első szám vezető cikkét *D. dr. Bartha Tibor* püspök, zsinati elnök írta *Egyházak a szocializmusban* címen. Ezt az új egyházi sajtóterméket olvasóink figyelmébe ajánljuk.

Prescott B. Wintersteen, amerikai unitárius lelkész *Christology in American Unitarianism* c. 1977-ben megjelent munkáját küldték meg egyházi könyvtárunk részére. A könyvhöz, *dr. George H. Williams*, a *Harvard* egyetem egyháztörténésze írt tartalmas előszót. A munka ismertetésére később még visszatérünk.

A pünkösdi ünnepen a *Nagy Ignác* u. templomban *dr. Ferencz József* püspök imádkozott és prédikált. *Husztli János* lelkész megáldotta az aranylakodalmát a templomban megünneplő *dr. Utó Endrét* és feleségét. *Fiuk Utó Endre*, az Állami Operaház magánénekes, énekszólójával örvendeztette meg a gyülekezetet. A 14 konfirmándus szépen és ügyesen felelt a feltett kérdésekre. A gyülekezettől az emléklapon kívül mindegyikük egy-egy bibliát kapott megemlékezésül. *Csiszér József* presbiter és felesége szép ajándékként minden gyermek püspökünk *Vadrózsák c. Kolozsvárt*, a *Kriterionnál* újra megjelent kötetét. A szép ünnepség végétével *Bartók Béla* főgondnok köszöntötte a fiatalokat.

Mindkét budapesti templomban a pünkösdi perselypénzt a romániai földrengéskárt szenvedett unitárius templomoknak ajánlotta fel a gyülekezet. A két helyen több, mint háromezer forint gyűlt össze a hívek adományából.

Kovács Attila református zsinati tanácsost, a zsinati iroda vezetőjét, az állam és az egyház közötti jó viszony ápolásában szerzett érdemei elismerésül a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa a Munka Erdemrend ezüst fokozatával tüntette ki. A kitüntetést *Miklós Imre* államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke adta át.

A pestlőrinci gyülekezetet jún. 19-én meglátogatta *dr. Ferencz József* püspök és felesége, valamint *Bartók Béla* főgondnok. A püspök szószéki szolgálatát megelőzően *ifj. Gyergyay Árpád* teol. hallgató imádkozott. *Dr. Bartalis Akos* gondnok köszöntötte a vendégeket, *Bartók Béla* főgondnok buzdító beszédet intézett a gyülekezethez. Az istentiszteleten begyűlt 400 ft perselypénzt a gyülekezet az erdélyi földrengéssújtotta templomok megsegítésére adományozta.

Külföldi hírek

H. Fejér Domokos, hosszú éveken át rákospalotai szórványgondnokunk, budapesti presbiter emlékére, leánya *Sándor Jánosné*, sz. *Fejér Irén* egyházunknak ajándékozta édesapja által örökölt, az 1568. évi tordai országgyűlés emlékeztető-jelenetét ábrázoló faliképet. Köszönjük.

Az Új Tükör c. képes hetilap idei 19. számában Megay László tudósítást írt a dunapataji unitárius templomról, és közli a *Szinte László* által tervezett templom eredélyi stílusban épült tornyát is. A *Megay* által írt riport sok téves adatot tartalmazott. A lap olvasói közül sokan kiigazítást kértek a szerkesztőségtől, köztük *Huszt Jánosné* könyvtáros is. A hetilap 22. számában a Tisztelt Szerkesztőség! rovatban egész oldalon helyt adnak a kiigazításoknak, és közlik *Horváth Attila* kecskeméti megyei múzeumigazgató és *Barth János* kalocsai múzeumigazgató hozzászólásait. Lapunk olvasói emlékeznek arra, hogy a dunapataji unitárius templomot, mivel ott a hívek lélekszáma elapadt, egyházunk múzeum létesítésére az államnak engedte át, térítés ellenében.

Sütő András Csillag a máglyán c. darabjának sikeréről megemlékezett nemrégiben a londoni unitárius lap, az *Inquirer* is. Megemlítette azt is, hogy Sütő darabjának díszleteit unitárius művész, *Szinte Gábor* tervezte. A darabot ma is műsorán tartja a Madách Színház.

Ifj. Gyergyay Árpád unitárius teológiai tanulmányait a kolozsvár-napocai Egyetemi fokú Egységes Protestáns Teológiai Intézetben kezdte meg. Szüleivel együtt nemrégiben áttelepült Romániából Magyarországra. Itt engedélyt kért és kapott a Képviselő Tanácstól tanulmányai folytatására és befejezésére.

Veress Pál festőművész a budapesti Fényes Adolf tereben rendezte meg legújabb kiállítását. „Veress Pál „új bálványai”-címén. *Kerékgyártó István*, a kiállítás katalógusát bevezető írásában így összegezte: Rohanó világunkban „a lényegi összefüggések feltárására van szükség. A művész arra figyelmeztet, hogy az ember a gépi civilizáció mellett figyeljen arra az elsőre is, amelyből kiemelkedett, amelynek ritmusát magában hordozza”. Az érdekes alkotásokban gazdag kiállítást, sokan tekintették meg.

Szolga Ferenc unitárius lelkész, 1957 nyarán halt el, váratlanul, fiatalon, 41 éves korában. Az évforduló alkalmából dr. *Ferenc József* püspök és *Bencze Márton* előadó-lelkész a sírján elhelyezték a szeretetteljes megemlékezés virágait.

Zsakó Andor 1500,- forintot adományozott az *Unitárius Élet* javára, megemlékezve édesapja — dr. Zsakó Andor — 98-ik születésnapjáról. Nagylelkű adományaért hálás köszönetet mondunk.

Ózv. *Urmössy Lajosné* sajqószentpéteri lakos, aki nem tartozott egyházunk tagjai közé, férje, *Urmössy Lajos* emlékére 500 forintot adományozott az *Unitárius Élet* céljaira. Nemes lélekből fakadó adományaért fogadja lapunk nevében köszönetünket.

A váci káptalan az elhalt dr. *Endrey Mihály* megyéspüspök halálával előállt helyzetben júl. 5-én *Mihácsi József* eddigi általános helynököt, káptalani helynökké választotta. Az új megyéspüspök kinevezéséig ő vezeti az egyházmegye ügyeit.

Kovács Géza és Kovács Ágnes leányát, *Andréát* júl. 15-én keresztelte meg *Kelemen Miklós* szegedi lelkész.

Mojzes Lajos és Nagy Magdolna házasságkötését Szegeden, júl. 9-én *Kelemen Miklós* lelkész részeseztette egyházi megáldásban.

Dr. Simó Benedek ny. állatorvos jún. 24-én Szegeden elhalt. Hamvait hazavitték szülőfalujába, Kisolymosra, és ott helyezték örök nyugalomra.

Unitárius vallásos félórát közvetített a Magyar Rádió a Petőfi adón. Júl. 31-én *Kelemen Miklós* szegedi, szept. 18-án *Bencze Márton* budapesti lelkész szolgált. A legközelebbi közvetítésekre okt. 9-én *Bajor János* debreceni és dec. 11-én *Huszt János* budapesti lelkészek szolgálatával kerül sor.

Lapunk jelen számának kéziratát 1977. aug. 16-án adtuk nyomdába.

A New York-i Community Churchben Harringtonné Szánthó Vilma lelkész tavasszal zenedélután rendezett, melynek keretében ismert művészek *Bartók Béla* szerzeményeiből is több darabot adtak elő. Egy kvartett előadta *Bartók* 1928-ban szerzett 4. sz. opuszát.

Az angol unitáriusok 1976. évi közgyűlése Peter *Godfrey* sheffieldi lelkészt választotta meg az 1977/78. évre elnökekül. Közgyűlésükből meleg üdvözlést küldtek egyházunknak, és egyúttal meghívták képviselőinket, hogy a testvéri együtvé tartozás jegyében vegyünk részt az 1978. tavaszán Cambridge-ben tartandó évi közgyűlésükön.

A romániai magyar evangélikus egyház az elhunyt *Bartalis János* főgondnok utódjául egyhangúlag *Hintz György* gyógyszerészt választotta meg a kolozsvári gyülekezet gondnokául. Apja, dr. *Hintz György*, korábban ugyancsak gondnok volt a kolozsvári evangélikus gyülekezetnek. Az új gondnok, néhai *Boros György* unitárius püspök unokája, és a kolozsvári unitárius kollégium egykori jeles növendéke. Szeretettel köszöntjük.

Csongvay Lajos ny. nyáradszentlászlói lelkész Marosvásárhelyt váratlanul elhunyt. Temetésén *Kolcsár Sándor* esperes búcsúztatta a marosi unitárius egyházkor egykori érdemes lelkészét. Családjá gyászában őszinte szívvel osztozunk. *Pethő István*né főtisztelendő asszony testvérét gyászolja az elhunytban.

Olaszországban először jelent meg közös evangéliumi-katolikus bibliafordítás az elmúlt év novemberében. A köznapi nyelvre fordított Újszövetség első kiadását kétszázezer példányban nyomtatták. A kiadásért az Olasz Protestáns Bibliatársaság és egy katolikus könyvkiadó a felelős. A fordító bizottság két protestáns és két katolikus tagból állt. Munkájuk öt évig tartott.

Highroad to Advance — Utak a jövő felé címen az amerikai unitárius-univerzalista lelkészek egy csoportja könyvet adott ki, melyben tíz lelkész fejti ki álláspontját az unitárius-univerzalista egyház jövőjéről. Az érdekes írásokat tartalmazó kötet szerkesztője *Irving R. Murray*, Garden City-i lelkész.

Gyalui Béla montreali lakos, a kolozsvári unitárius kollégium egykori növendéke, levéltárunknak adományozott két *Brassai Sámuel* aláírású tartalmazó feljegyzést. Köszönjük.

Mátyus Gergely ny. esperes-lelkész Marosvásárhelyt, ahol a nyugalom éveit töltötte, elhunyt. Nagy részvét mellett *Kolcsár Sándor* esperes temette. Az egyház nevében dr. *Kovács Lajos* püspök búcsúzott az elhunytól.

Dr. Szabó Árpád, kolozsvári unitárius teológiai tanár egyévi tanulmányútra a chicagói egyetemhez tartozó *Meadville/Lombard* unitárius teológiai fakultásra utazott.

Dr. *Mason Leonard*, a montreali unitárius gyülekezet közel húsz éven keresztül szolgáló lelkésze, 1977-ben nyugalomba vonult. Az 1975. évi montreali IARF kongresszus alkalmával mindnyájunk kedves házigazdája volt. A városban igen népszerű lelkész népszerűségére jellemző volt, hogy 1964-ben ő áldotta meg *Elisabeth Taylor* és *Richard Burton* filmszínészek házasságát a montreali unitárius templomban.

Dr. Kanák Miloslav, a prágai Husz János Teológiai Fakultás professzora, prodekan. az egyháztörténelmi tárgyak előadója, most töltötte be életének 60. évét. Betegsége akadályozta meg abban, hogy részt vegyen az IARF Kolozsvár-Napocán tartott regionális konferenciáján. 1968-ban részt vett az emlékszinataikon. Szeretettel köszöntjük, további jó munkát kívánunk.

Justin-Moisescu, iasi metropolitát, a román ortodox egyház rangidős metropolitáját választotta meg a román ortodox egyház szent szinódusa jún. 12-én, a nemrégiben elhalt *Jusztinján pátriárka* utódjául. Az ünnepélyes beiktatás fényes külsőségek között történt meg Bukarestben, melyen részt vett a pápa, az EVT és a KBK képviselője is.

Az Oecumenical Press Service 1977. évi júl. 21-i száma hírt ad arról, hogy *Palotay Sándor*, a Szabadegyházak elnöke kezdeményezésére rövidesen sor kerül az

ismert amerikai evangélizátor, *Billy Graham* magyarországi látogatására.

A Lutheránus Világszövetség nemrégiben Dar és Salaamban tartott VI. közgyűlése az új végrehajtó bizottság 29 tagja közé dr. *Káldy Zoltán* budapesti evangélikus püspököt is beválasztotta.

Dr. *Ulrich Neuenschwander*, a berni egyetem teológiai fakultásának professzora, aki 1970-ben az Unitárius Teológiai Intézetben is előadást tartott, váratlanul elhunyt. Egyike volt a svájci szabadelvű teológiai gondolkodás ismert képviselőinek.

Altpfarrer *Max Gehrmann*, ny. offenbachi szabadelvű protestáns lelkész Frankfurtban, fia *Diether Gehrmann*, az IARF főtitkára vendégszerető otthonában magas életkorban elhunyt. Az unitárius gondolat nagy barátja volt, aki egykoron offenbachi otthonában szeretettel fogadta egyházunk kiküldötteit. Áldassék emlékezete.

Dán Róbert kandidátusnak *Bogáti Fazekas Miklós*ról írt és újabb adatokkal bővített tanulmányát közölte a *Keresztény Magvető* nemrégiben megjelent, 1976. évi 3-4. száma. Befejező fejtegetéseiből idézzük a következő megállapítást: „A kortárs unitáriusok felekezeti jelesei között tartják számon (Bogáti Fazekas Miklós), a kortárs szombatások is unitáriusként emlegetik. Világnezete átmenetet képez az antitrinitárius ideológia konzervatív és radikális irányzata között, de a szombatosságig nem jutott el.” Dán érdeme továbbmenően az is, hogy megállapította: csak egy *Bogáti Fazekas Miklós* után maradt irodalmi hagyaték, melyet tanulmányában részletesen ismertett. Végül megállapítja *Bogáti* valószínű születési és elhalálozási időpontját 1540-, illetve 1592-ben.

A Freie Religion c. szemle, július–augusztusi száma megemléki, hogy az Unitárius Élet 1977. évi első száma magyar fordításban közölte dr. *Gablernek* Hans *Küggel* folytatott beszélgetését.

A badeni tartomány szabadelvű gyülekezeti júniusban tartott közgyűlésükön, melyen jelen volt dr. *Kovács Lajos* püspök, az IARF elnöke is, a következő ciklusra *Bernhard Wetzel* választották elnökül.

Az Interdependence c. könyvmatos, az IARF amerikai tagjainak közleménye, 1977. évi tavaszi számában megemlékezik a japáni Osakában a *Konko-Kyo* Egyház megalapításának 50. évfordulójáról. Az ünnepségen 15 000 ember vett részt. Ez a shintoista hagyományokat őrző egyház tagja az IARF-nek.

Pimen őszentségét, Moszkva és egész Oroszország pátriárkáját kitüntették a Munka Vörös Zászló Erdemrenddel. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete megállapítja, hogy az egyházi vezető a béke védelmében kifejtett kiemelkedő hazafias tevékenységével érdemelte ki a magas kitüntetést.

Dr. *Ottlyk Ernő* evangélikus püspököt, püspöki szolgálata tízéves évfordulóján egyháza és az Allami Egyházügyi Hivatal elnöke köszöntötte.

Az Európai Katolikusok berlini konferenciáján — május végén Budapest — dr. *Várkonyi Imre* prépost kanonok tartott referátumot. Hangsúlyozta, többek között, hogy „a béke már nemcsak a fegyvermentes világot, a háborúk elhárítását jelenti, hanem az emberi fejlődés tartós biztonságát is”.

Rahner Karl professzor, az ismert haladó szellemű katolikus teológus, a Wiener Kirchenzeitung 1977. évi első számában érdekes cikket írt. Ebben hangsúlyt ad annak a megállapításának, hogy „a lelkipásztorok meg kellő teológiát”. A cikket magyar fordításban közli a hazai katolikus egyház Teológia c. szemléjének idei második száma.

A Békevilág tanács ezúttal ülésein *Romes Chandra* eddigi hosszú éveken át érdemes munkát végzett főtitkárát választotta elnökekül. A vezető szervek tagjai sorában foglal helyet magyar részről dr. *Cserháti József* pécsi megyéspüspök, a katolikus püspöki kar titkára, dr. *Bartha Tibor* református püspök, az Ökumenikus Tanács elnöke, dr. *Káldy Zoltán* evangélikus elnök püspök és dr. *Várkonyi Imre* prépost kanonok, az Actio Catholica igazgatója. Az ülésein megállapították, hogy a közös nyelv, a béke nyelve és békeharc helyett a jövőben a békeépítők munkáját fogják hangsúlyozni.

Az egykori hódoltsági területek unitárius egyháztörténetében még sok a fehér folt. Kanyaró Ferenc unitárius történetíró a múlt század végén írt munkájában — Unitáriusok Magyarországon, Kolozsvár, 1891 — bizonytalanságban van afelől, hogy ki hozta be az unitarizmust a hódoltság dunántúli területére. „Ki volt itt az első unitárius igehirdető?” — teszi fel Kanyaró a kérdést, és válasza mind a személyeket, mind az időpontot illetően meglehetősen bizonytalan. Azt írja, hogy „az új egyház Jászberényre és Alvinczire hivatkozhat, mint első alapítókra”. Majd így folytatja: „Alvinczit a hercegcsöllösi ref. püspök — Veresmarti Illés — tünteti fel olyannak, mint aki Erdélyből vitte volna be a Dunántúlra az unitarizmust”. Az időpont — Kanyaró szerint — 1569-re tehető, mert hiszen Méliusz Péter református püspöknek van egy 1570 aug. 10-éről keltezett fennmaradt levele, mely az unitarizmusnak Laskón és Tolnán való feltűnéséről már említést tesz.

Szász János lelkészünk, aki szorgalmas kutatója e kérdésnek, az *Unitárius Élet* 1968. évi 3. számában „Négyszáz esztendővel ezelőtt” címen írt összegezésében megismétli Kanyarónak Méliusz levelére tett utalását, majd így folytatja: „A tolnai unitárius gyülekezet meglétét még 1573-ban is említi Gerlach István, a Konstantinápolyba utazó császári követ udvari papja. Gerlach szerint az unitáriusok Tolnán kisebbségben vannak. Azt hiszem nem járok messze az igazságtól, ha feltételezem, hogy ezek az első hullámok Nagymaros, Székesfehérvár irányából haladtak dél felé a Duna mentén. Erősebb és intenzívebb volt az a hullám, amely Szeged felől a hódoltsági Duna—Tisza közét átszelve, először a Duna bal partján, a Bács—Bodrog megyében levő Küllüdt érte el, majd átment a Dunán, és Nagy-harsányon áthatolva haladt előre Pécs felé. Ennek a hullámnak első apostolait már név szerint is ismerjük, bár életükről nagyon keveset tudunk. Jászberényi György volt az egyik és Alvinczi György volt a másik. Jászberényit nagytudású, kiváló

vitatkozóknak írja le Választúri György pécsi rektor, később lelkész, akinek elődje volt a pécsi prédikátorságban.”

Tolna és Pécs nem voltak messze egymástól. A kutatás újabb iránya e két város unitárius vonatkozású sorsát összeköti. Így foglal állást dr. Kathona Géza ny. esperes, református egyháztörténész „Fejezetek a tö-

ből”, Budapest, 1974, Akadémiai Kiadó c. munkájában, melynek „Tolna és az 1588. évi pécsi hitvita” c. fejezetét a tudós szerző hozzájárulásával lapunk egyik közelebbi számában közöljük. Igen értékesnek tartjuk dr. Kathona ama megállapítását, hogy a hódoltsági reformáció polgári jellegű.

A hírnév csarnokában

New York államának és városának egyeteme 1900. óta New York városában emlékhelyet létesített nagy amerikaiak számára, akik népüknek kiemelkedő szolgálatot tettek. A megalakulás óta tartott 18. választás alkalmával került Clara Barton asszony képe is ebbe az emléksarnokba. Ez az unitárius asszony a XIX. század haladó nőmozgalmainak a hőse. Munkásságából csak azt említjük meg, hogy ő volt az amerikai Vöröskereszt egyik alapítója és New Jersey államban a nyilvános állami iskolák alapításának szorgalmazója.

Clara Barton asszony 1821-ben született ősi univerzalista családjaként New Oxfordban. Születése századik évfordulóján az amerikai

unitárius univerzalista asszonyok szervezete szülőházát megvásárolta, és ott emlékmúzeumot rendezett be. Ugyanitt hozták létre a cukorbeteg leányok részére létesített gyógyító tábort, amelyet ma is az unitárius univerzalista asszonyok szervezete tart fenn.

A Hall of Fame-ben, a hírnév csarnokában, a most megválasztott asszonyon kívül igen sok neves korábbi unitárius arcképe látható. Köztük két volt amerikai elnök: John Adams és John Quincy Adams, továbbá William E. Channing, a neves vallási reformátor, Ralph Waldo Emerson, a költő-filozófus, Henry W. Longfellow, a legismertebb régi amerikai költő és sokan mások.

A LÁTÓHATÁRON TÚL

A. B. Downing: Beyond the Horizon. Dissent, Independence and the Future of the Free Religious Tradition. The Lindsey Press, Leicester, 1976. 26. 1.

A kis terjedelmű munka az angol unitárius egyház főtanácsának évi rendes gyűlésén Edinburghban, 1976. ápr. 6-án elhangzott „Essex Hall” előadást tartalmazza. Szerzője: A. Benjamin Downing, ismert unitárius lelkész, az *Inquirer* c. lap volt szerkesztője.

A szerző nagy tárgyi tudással és prófétai lelkesedéssel méri fel az angol protestantizmus jelenlegi helyzetét, és kutatja jövő kilátásait. Meggyőződéssel állítja, hogy a ma valása nem elégedhetik meg a vallásos

hagyományok és intézmények pusztá megőrzésével. A protestantizmus lényege nem a protestálás, hanem a szüntelen bizonyágtétel, nem a hagyományok megőrzése, hanem az isteni igazság keresése, fegyvere pedig nem a külső tekintély, hanem a gondolat hatalma, az alkotó képzelet és életbátorság. A protestantizmus feladata nem a tétlen bezárkozás felékezteti egyházakba, hanem kitárulás és szolgálat a világ és az ember felé.

A. B. Downing végső konklúziója, hogy az angol protestantizmusnak a látóhatáron túl kell néznie. Ez a jövőlátás viszont a vallás és egyház állandó megújulását tételezi fel a szellem által.

HALOTTAINK

Dr. Simándi Tamás presbiter, egyházi tanácsos, 85 éves korában hunyt el, máj. 25-én. A farkasréti temetőben szépszámu gyülekezet előtt dr. Ferencz József püspök búcsúztatta a Legfelsőbb Bíróság ny. bíróját, a NOT egykori elnökét, a szocialista gondolat korai előharcosát. A barátok nevében dr. Nagy László, a szülőföld nevében pedig dr. Szabó Elek és Tófalvi Sándor búcsúztatták.

Gvidó Károly, nyíregyházi szórványunk buzgó tagja, elhunyt. Bajor János debreceni lelkészünk temette máj. 25-én.

Bakos Zsigmond, a kocsordi unitárius egyházközség több cikluson át érdemes gondnoka, korábban presbiter, súlyos betegeskedés után elhunyt. Emlékezete tovább él a kocsordi unitárius hívek és egyházunk történetében. A gyászoló családnak egyházunk részvétét püspökünk levelben tolmácsolta.

Dr. Kovács Béla orvos, vaszari hívünk elhunyt. Hamvait a pesti köztemetőben he-

lyezték örök nyugalomra Szász János lelkész szolgálatával.

Szén András mérnök, dr. Szén Ernő egyházi tanácsos fia, hosszas súlyos szenvedés után, fiatalon elhalt. Özvegye és két kis gyermeke, valamint a szülők, testvér és rokonok gyászában őszinte szívvel osztozunk. A tehetséges fiatal villamosmérnök elhunyt szakmai körökben is nagy fájdalmat jelentett. Huszti János lelkész szolgált a temetésén.

Nagy Aron bölöni származású asztalosmester, a budapesti gyülekezetnek több cikluson át presbiter, 78 éves korában hosszú szenvedés után elhunyt. Életében igen értékes állóórát ajándékozott a budapesti egyházközségnek, mely most a lelkész iroda díszé. Áldott marad emlékezete. Temetésén Huszti János lelkész szolgált.

Urmössy Lajos ny. bányafőmérnök, Sajószentpéteren, máj. 25-én elhunyt. Özvegye gyászában őszinte szívvel osztozunk.

Bakos Sándor 86 éves korában Kocsordon elhunyt. Bakos János kántor édesapját gyászolja az elhunytban. Temetésén a szolgálatot László Andor pestlőrinci lelkész végezte.

Id. Mikó István ny. aranydiplomás főgyógyász, Mikó István budapesti gondnokunk édesapja, 80 éves korában, rövid, de súlyos szenvedés után elhunyt. Hamvait augusztus 4-én helyezték örök nyugalomra a Farkasréti temetőben dr. Ferencz József püspök és Huszti János budapesti lelkész szolgálatával. A gyászoló család bánatában őszinte szívvel osztozunk.

Torday Tiborné sz. Tarcasfalvi Gizella 73 éves korában súlyos szenvedés után aug. 12-én elhalt. Férje, gyermekei és unokái gyászában őszinte szívvel osztozunk. Korábban szép énekhangjával sokszor gyönyörködtette gyülekezetünket.

ÜTŐ LAJOS

(1885—1977)

Az unitárius lelkészi kar nestora, az évek óta már nyugalomba vonult Ütő Lajos Küküllődombán született. Iskoláinak elvégzése után Kolozsvárt unitárius lelkészi oklevelet nyert. Rövid tordai kápláni szolgálat után 1910-ben szülőfalujában rendes lelkész. Itt szerkeszti *Guidó Béla* esperessel együtt az Egyháztársadalom c. egyházi szemlélet néhány évén át. 1924-ben hívja meg a neves székelykeresztúri unitárius gyülekezet

pásztorául. Itt lelkészi munkája mellett hosszú éveken át a gimnáziumban és a tanítóképzőben vallásitanítóként is működött.

Az egyházkör 1938-ban esperessé választja, s e tisztet 1952-ig tölti be. Szerkesztői képességeit itt is gyümölcsözteti, éveken át felelőse a kör lapjának, az Unitárius Egyháznak, mely bátor, jövőt formáló hangjával új ösvényeken taposott.

Irodalmi munkásságáról is szólnunk kell. Az első világháború éveiben imakönyvet ír, egyet a hadba kényszerített katonák számára, a másikat „Erős vár nekünk az Isten” c. 1914-ben a hívek részére. Mint prédikátor, egyike volt a legjellegesebbeknek. Ismert szónok, akinek a képességei az alkalmi szolgálatokban is megmutatkoznak. Egymás után adja ki ágendásköteteit. „Bölcső mellett” a kereszteselési, „Megnyilatkozásunk helye” az úrvacsorai alkalmakat gazdagítja. Esketési beszédek „Myrtusok között” és temetési beszédek „Nébo hegyén” c. ad ki 1926—1936 közötti években. Sok egyházi beszéde is megjelent. Írói készségét dicséret két evangéliumi tárgyú regénye is: „Az Úr így akarta” és az „Ezsau és Jákob”. Továbbá számos novellája.

A jó Isten hosszú élettel áldotta meg. Boldog házasságát Isten három fiúgyermekkel gazdagította. Három unoka és négy dédunoka gyászolta, és rokonai. Koporsója mellett a székelykeresztúri unitárius templomban ott voltak egykori hívei és több palástos lelkész-társa is. A temetési beszédet *Báró József* esperes mondotta, a kolozsvári egyházi központ búcsúját *Sebe Ferenc* tanácsos tolmácsolta. *Dr. Szász Dénes* székelyudvarhelyi lelkész a szolgatársak és tanítványok nevében szólt. Részvétüket nyilvánították koporsója mellett *Horváth József* helybéli református lelkész és *Juhász Antal* római katolikus plébános is. A sírhoz nagy sokaság kísért megfáradott testét. Ott újra *Báró József* esperes búcsúzott, majd az öreg barátok nevében a kortárs *id. Báró József* verses köszöntővel. *Fodor Dénes* korondi lelkész a köri papság nevében szólt.

Élete utolsó éveiben hónapokat töltött Budapesten élő fia családjánál, szinte minden nap találkozunk vele reggeli sétája közben. Az elmúlt karácsonyi és húsvéti ünnepeken még velünk együtt vett úrvacsorát. Emlékezete és példaadása velünk marad mindörökké.

(Dr. F. J.)

Bélyegsarok

DR. BRASSAI SÁMUEL

(1800—1897)

A Magyar Posta 1975. május 5-én adta ki a „150 éves a Magyar Tudományos Akadémia” című bélyegsorozatot. Ebből a sorozatból az 1 Ft-os címletet mutatjuk be olvasóinknak, mely az Akadémia épületét ábrázolja.

Az Akadémia tagjai sorából nem hiányoztak a nagy unitáriusok sem. 1834-ben választották meg *Böloni Farkas Sándor*-t, az első unitárius akadémiai tagot, majd következtek *Brassai Sámuel*, *Kriza János*, *Bartók Béla*, stb.

A mostani rövid ismertetésben *Brassai Sámuel*-t választottam témának, és ennek az ad aktualitást, hogy száz évvel ez előtt, az 1877. évi Zsinat Főtanácsi ülésén, örökös felügyelő gondnoknak választották *Brassai Sámuel*-t.

Brassai Sámuel csaknem száz évre terjedő életében rendkívül sokoldalú szellemi munkát és irodalmi tevékenységet végzett. Mint az egyház nevelési rendszerének megalkotója, a főiskola és a kolozsvári egyetem tudós professzora, a legkülönbözőbb tudományok sajátosan önálló gondolkodású művelője, az unitárius vallás világi teológusa és jótévedője, halhatatlan érdemeket szerzett. A róla szóló irodalom nagy terjedelme fölüllegessé teszi, hogy e helyen részletesen foglalkozzam élete történéivel. A sok tudományág közül, melyeket művelt, két-többel foglalkozom: a zene és a vallás. A kolozsvári zenei élet kialakulásában komoly szerepe volt *Brassai Sámuel*-nek. Az elsők között volt, akik ma is élvezhető és tanulságos zenebírálókat írtak. Bírálataiból hasznos és hiteles adatokat meríthet *Kolozsvár hangversenyéletének krónikása*. Jó szemértéke volt ahhoz, hogy a zenei teljesítményeket összehasonlítsa, mert nemcsak sokat olvasott, hanem kora minden kiválóságát hallotta muzsikálni. *Brassai* figyelemmel kísérte és lelkesedéssel követte *Liszt Ferenc* fejlődését, nemzetközi sikereit. *Brassai Sámuel* *Kolozsvár legjelentősebb zeneértője és zenekritikusa*, a szerkesztésében megjelenő *Vasárnapi Újság* című néplapban és egyéb erdélyi sajtótermékekben a legnagyobb elismeréssel és lelkesedéssel írt *Liszt* minden fellépéséről és az ünneplésről, melyben része volt. Mikor népszerűsége a tetőfokra hág, mikor minden honfitársa lángelmét és igazi hazafit lát *Liszt*-ben, akkor jelenik meg francia nyelven a cigányzeneről szóló könyve (*Les Bohémiens et leur musique en Hongrie. Paris 1859*). E könyvben azt bizonyítja, hogy a valóságban nincs is magyar zene, és az, amit e címen ismernek — lényegében cigányzene. Ez a kötet megzavarta a magyar közvéleményt. Jönnie kellett valakinek, aki bátran szembenézzen a romantikusan fogalmazott érveléssel és bebizonyítsa *Liszt* állításainak tarthatatlanságát.

Brassai Sámuel-re várta a feladat, hogy meggyőző érvekkel válaszoljon *Liszt* téves megállapítására. *Brassai Sámuel* röpirata *Magyar vagy cigányzene?* c. jelent meg, alcíme: *Elmefuttatás Liszt Ferenc cigányokról* írt könyve felett. *Kolozsvár, 1860*.

A közvélemény később megbocsátotta *Liszt*-nek a magyar zene létezését tagadó könyvét, hiszen tájékozatlansága folytán akaratlanul ütött sebet honfitársai érzelmein. *Liszt*-nek teljes elégtételt végül is a XX. század zeneszerzői szolgáltatottak: *Kodály Zoltán* és *Bartók Béla*. *Kodály* szerint *Liszt* „...nem ért olyan célt, még ha sikerül is pillanatnyi ötletét valóra váltani (vagyis ha kapcsolatot tudott volna teremteni a parasztdallal —), mert ez nálunk csak a következő nemzedéknek jutott osztályrészül...”

Liszt-nek a magyar zene létezését tagadó könyvéről *Bartók Béla* a *Magyar Tudományos Akadémián* tartott székfoglalójában így írt: „*Liszt* Ferencet csak részben terhelhetjük váddal téves következtetéseivel kapcsolatban. Mindabból, amit módjában volt látni és hallani, alig vonhatott le más eredményt, mint ami könyvéből kiviláglik. Sőt éppen ellenkezőleg, tiszteletet parancsol az a bátorsága, melylyel jóhiszemű, bár téves véleményét ki mondta; hiszen tudhatta, hogy ezzel ha-

zárban ellenséges hangulatot fog ébresztetni maga iránt. Annál inkább hibáztatjuk önmagunkat, hogy nem tudtuk, vagy nem akartuk, vagy legalábbis elmulasztottuk, hogy az igazság útja felé vezetni. Holott ez kézkitárásnnyira volt előttünk, saját falvainkban.”

Brassai Sámuel-nek élete folyása fokozta a hithez való ragaszkodását. Az unitárius vallás puritán egyszerűsége megnyilvánult életrendszerében, megtestesült

erkölcsében. Hívó volt, mert a nagy mindenséget Isten nélkül üresnek tartotta; filozófus volt, mert Isten és a világ közötti viszonyt csak a tisztán disztigáló értelem tudja rendszerbe foglalni. „Bármily mélyen vallásos unitárius sem elegendik vásárba azzal, aki a józan ész árán kínálná hittel” — írja 1872-ben.

„*Brassai*-t az unitárius vallás egész életén át kielégítette és hite boldoggá tette. De ezt a hitet nagyon drágán kellett megfizetni, holott foglalkozása és sokoldalú tudása kiemelte abból a börtönből, melyben a dogmák az ő korában külön zárákban tartottak mindenkit. Ha voltak is hátrányai vallása miatt — s bizonyít sokszor bőviben voltak — ő sohasem írta annak terhére. Maga pedig felülemelkedett az érzelmi sérelmeken, mert nem volt olyan érzékeny természetű. Olyan nagy társasággal volt körülveve, amelyet az ő és új klasszikus világ, a Mahabharától Plátóig, Jézustól Pascalig, Descartól Schopenhauerig, Kanttól Huxley-ig teremtett, aztán a költők, zeneszerzők, a tudósok és a művészek mind vele voltak, s mikor egyikkel megelégtelt, rendre járta a többi épp, amint kedve kívánta.

Igy emelkedett felül a felekezeti korlátokon is, így élhetett barátságban katolikkal, protestánsokkal, zsidóval és nem kereszténnyel. Epp ebben az univerzalizmusban nyilvánult meg az ő tiszta és igaz unitarizmus. Így lön szószólója életével, jellemével és tetteivel az igaz és korlátlan krisztianizmusnak” — mondja dr. Boros György *Brassai*-ról írt könyvében.

Dr. Kiss József

UNITARIUS ÉLET

Laptulajdonos
a Magyarországi Unitárius Egyház
Felelős szerkesztő és kiadó:
Dr. Ferenc József

1055 Budapest V., Nagy Ignác u. 4.
Táv.: 113-094.

A szerkesztő bizottság tagjai:
Bajor János és Bence Márton

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a Posta hírlap-üzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámára. Evi előfizetési díj 36,— forint. Külföldre évi 44,— forint.

INDEX: 25.842

77.2714/2-03 — Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Bolgár Imre vezérfig.

HU ISSN 0133—1272